

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

ЗБІРНИК СТАТЕЙ

IV Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»

м. Глухів, 9-10 листопада 2017 року

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Національний університет «Львівська політехніка»
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Міжрегіональна Академія управління персоналом
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Глухівський міський відділ освіти
Відділ освіти Глухівської районної державної адміністрації

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»
Глухів (9-10 листопада 2017 року)

м. Суми – 2017
ТОВ «Видавничий дім «Ельдорадо»

УДК 159.9
ББК 88.4
А 43

Рекомендовано до друку кафедрою психології (протокол № 2 від 18.10.2017 р.) та радою факультету педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (протокол № 3 від 07.11.2017 року)

Редакційна колегія:

І. М. Біла – доктор психологічних наук, професор, вчений секретар Відділення психології, вікової фізіології та дефектології Президії Національної академії педагогічних наук України

Я. О. Гошовський – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Н. М. Ільїна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

С. Б. Кузікова – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

В. М. Поліщук – доктор психологічних наук, заслужений працівник освіти, професор кафедри теоретичної та практичної психології Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»;

В. М. Чернобровкін – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Відповідальні за випуск:

Т. М. Євменова – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

Ю. В. Рябко – асистент кафедри психології, практичний психолог Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

A43 Актуальні проблеми практичної психології : збірник статей IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Глухів, 9-10 листопада 2017 року) / Міністерство освіти і науки України, ГНПУ ім. О. Довженка [та ін.]; [ред. кол. : І. М. Біла, Я. О. Гошовський, Н. М. Ільїна, С. Б. Кузікова, В. М. Поліщук, В. М. Чернобровкін] ; відп. ред. Н. М. Ільїна. – Суми : ТОВ «Видавничий дім «Ельдорадо», 2017. – 280 с.

У збірнику опубліковані статті IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми практичної психології», яка відбулася на кафедрі психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка 9-10.11.2017 року.

Публікації, як правило, подаються в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність поданої інформації покладається на авторів.

УДК 159.9
ББК 88.4

ЗМІСТ

Частина I.

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА НАУКОВОГО ДОРОБКУ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ, ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ, СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ (ОДНООСІБНІ НАУКОВІ ПРАЦІ ТА У СПІВАВТОРСТВІ)

Абасалієва О.М. Особливості несвідомого сприйняття етнічної ідентичності.....	7
Біла І.М. Передумови розвитку здібностей дитини	10
Гамбаль І.С. Психологічні прояви кризи трьох років.....	15
Донець С.І. Індивідуально-психологічні чинники духовного розвитку особистості	19
Євменова Т.М. Професійна самореалізація. Місце і роль мотивації в професійній самореалізації жінок.....	24
Євменова Т.М., Скородько В.Г. Гендерні особливості адаптації першокласників до навчання в школі.....	28
Журавель А. В. Основні концепції інтерв'язійної роботи у різних психотерапевтичних школах	32
Журавель А. В., Бикова В. М. Вплив сюжетно-рольової гри на формування самооцінки дітей дошкільного віку	37
Зінченко В.П., Шерстюк Н.О. Емпіричне дослідження професійних інтересів старшокласників, які перебувають у складній життєвій ситуації	43
Зінченко О.В. Теоретичні аспекти феномену підліткових самогубств спричинених мережевим впливом	47
Льїна Н.М. Духовна обдарованість: запрошення до дискусії	52
Льїна Н.М., Лебедєва Ю.С. Емпіричне дослідження гендерних відмінностей емоційних проявів у студентському віці	56
Кабиш М. Ю. Психолінгвістичний підхід до вивчення звука.....	60
Каткова Т.А. Умови та чинники збереження психологічного здоров'я майбутніх педагогів	62
Крейдун Н.П., Невоснна О.А., Поліванова О.Є., Яворовська Л.М. Взаємодія у діаді «викладач-студент» як чинник успішного вирішення кризових ситуацій у студентському віці	66
Литвин А. В. Професійна готовність фахівців цивільного захисту	69
Маланьїна Т.М. Суб'єктивне благополуччя та якість життя студентської молоді	74
Мисник С.О. Переживання вікової кризи підлітками із «деприваційним синдромом»	77

Таким чином, на думку наших респондентів, ідеальний викладач – це, перш за все, харизматична, високопрофесійна, орієнтована на діалог зі студентами особистість. Студенти відзначають у викладача і негативні якості, причому ці якості стосуються як особистісних, поведінкових особливостей, так і професійних. Наприклад, «агресивність», «грубість», «безвідповідальність», позиція «я завжди правий», «байдужість», «зайва строгість» і «потурання», «вузькопрофесійність», «незацікавленість своєю працею», «суб'єктивізм в оцінюванні», «невміння структурувати матеріал», «формалізм», «відсутність націленості на результат».

Нажаль, ми констатуємо, що виокремлені студентами негативні якості – це те, з чим він, студент, зіштовхується в своєму житті у ВНЗ, тобто в організації навчально-виховного процесу, де і проявляються ці негативні особливості викладача.

Наше дослідження висвітило лише одну сторону багатоаспектного процесу адаптації студента до ВНЗ. Ми розглянули суб'єктивний (з позиції студента) аспект впливу діади «студент – викладач» на адаптаційний процес. Мається на увазі, що цей процес, на наш погляд, включає три етапи, на яких викладач повинен (що нами виділено) виконувати відповідні до цих етапів функції. А саме, на першому етапі позиція викладача – це позиція викладача-батька, на другому – викладача-вчителя, а на третьому – викладача-колеги. Таке припущення, безумовно, потребує подальших досліджень, але вже зараз ми можемо стверджувати, що сучасні викладачі у своїй повсякденній роботі можуть спиратися на виділені нами етапи адаптаційного процесу та ролі викладача у ньому.

Крім того, виділені кризові етапи необхідно враховувати й у роботі кураторів академічних груп.

Література

1. Мещеряков Б. Г. Большой психологический словарь / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – СПб. : Прайм-Еврознак, Москва, «Олмо-пресс», 2003. – 479 с.
2. Бірюков М. Проблеми організації довузівської підготовки студентів й адаптації першокурсників / М. Бірюков // Освіта на Луганщині – 2008. – №1 (28). – С. 93–99.

Литвин А. В.

УДК 378.6

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті розглянуто поняття готовності фахівців цивільного захисту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, подається узагальнена характеристика її структурних компонентів.

Ключові слова: фахівці цивільного захисту, професійна готовність, формування, екстремальна ситуація.

Зі зростанням масштабів надзвичайних ситуацій і, відповідно, обсягів завдань із захисту населення та територій від техногенних аварій і стихійних лих, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків тощо, збільшується відповідальність Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) і зростають вимоги до компетентності кожного фахівця-рятувальника. У них мають бути сформовані, передусім, професійна спрямованість, що визначає стійкий інтерес до майбутньої діяльності, прагнення оволодіти знаннями, вміннями і навичками, виробити необхідні якості та риси характеру, на цій основі – професійна компетентність (здатність ефективно застосовувати результати освітньої підготовки), а також готовність до виконання професійних обов'язків за будь-яких обставин.

Сучасний рівень науково-технічного забезпечення дає змогу здійснювати високотехнологічний супровід професійної діяльності фахівців цивільного захисту, що працюють в органах і підрозділах ДСНС. Однак, незважаючи на це, складні та ризиконебезпечні надзвичайні ситуації викликають не лише страх і панічні настрої широких верств населення, а й, подекуди, дезорганізацію служб реагування. З огляду на це, вважаємо, що важливим чинником професійної освіти фахівців цивільного захисту, які відповідають за дотримання безпеки життєдіяльності та захист населення, запобігання та ліквідацію надзвичайних ситуацій є осмислення соціально-психологічних і психолого-педагогічних детермінант професійної готовності до екстремальних умов діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що проблема готовності до різних видів діяльності та визначення шляхів її формування була предметом вивчення багатьох науковців. Готовність – це суттєва передумова цілеспрямованої поведінки, її регуляції, стійкості та ефективності. У педагогічних дослідженнях широкого розповсюджене поняття «професійна готовність», яку визначають як вищу форму фахової зрілості, що забезпечує спроможність самостійно та якісно виконувати професійні функції.

Більшість дослідників розглядають готовність особистості до діяльності в єдності її складників, серед яких виділяють, передусім, мотиваційно-цільовий, змістовий і процесуальний, а також: методологічний, когнітивний, пізнавально-оцінний, організаційний, мобілізаційний, емоційно-вольовий, операційно-дієвий, поведінковий, міжособистісний, комунікативний тощо [2]. До мотиваційного компоненту готовності належать особистісні якості, які визначають спрямованість майбутньої діяльності, забезпечують її дієвість та інтенсивність. Професійну компетентність фахівця дослідники відносять до змістового (теоретичного та практичного) компоненту готовності [3, с. 31-32].

Розрізняють довготривалу професійну готовність (стійку систему професійно важливих якостей особистості, її досвід, знання, навички, необхідні для успішної діяльності, що визначає потенційну можливість виконання завдання з найкращими показниками) і ситуативну (короткочасну) готовність як актуалізацію довготривалої готовності, що підвищує її дієвість. Аналіз феномену професійної готовності дає змогу стверджувати, що дослідники розглядають її як складне цілісне (інтегроване) утворення; динамічне явище, яке детермінують внутрішні та зовнішні чинники; систему зі складною структурою, яка охоплює емоційно-вольовий, пізнавальний і процесуальний компоненти; теоретичні та методичні знання, професійні вміння; психологічні якості особистості (властивості особистості, професійна спрямованість, мотивація професійної діяльності) тощо.

Готовність фахівців до ефективних дій в екстремальних умовах надзвичайних ситуацій – це інтегративна властивість особистості, що характеризує досягнутий рівень комплексу необхідних знань, умінь і навичок, індивідуально-особистісних якостей, фізичного розвитку. Сутнісними компонентами цього поняття є: спеціально-професійний, психологічний, медичний, фізіологічний, соціальний та основи виживання в надзвичайних ситуаціях. Зміст і методи формування професійної готовності фахівців цивільного захисту проєктуються на основі гуманістичної парадигми освіти з урахуванням системного, синергетичного, аксіологічного, компетентнісного та контекстного підходів.

Аналіз наукових даних, присвячених проблемі діяльності фахівців цивільного захисту, і реальної практики ДСНС свідчить, що надзвичайні ситуації, з якими нині зустрічаються служби реагування, характеризуються низкою особливостей і створюють певні проблеми для виконання професійних функцій рятувальників. Виявлено, що для виконання службових обов'язків в екстремальних умовах надзвичайних ситуацій фахівці мають володіти раціоналізмом мислення та здатністю до ризику. Це пов'язано, передусім, із тим, що вони часто змушені обирати рішення, від яких залежить життя інших людини. Час на прийняття цих рішень обмежений, з можливих варіантів необхідно швидко обрати найоптимальніший. Дослідники відзначають, що найбільш стресогенний вплив на психофізичний і функціональний стан особистості чинять непередбачуваність і невизначеність екстремальних обставин у роботі фахівців цивільного захисту [1, с. 58-59].

Готовність до професійного ризику – це здатність до актуалізації свого інтелектуального й особистісного потенціалу під час прийняття рішень в екстремальних умовах. Професійна діяльність рятувальника відрізняється насамперед тим, що здійснюється в обставинах, які за своєю інтенсивністю та тривалістю виходять за межі оптимальних для людини параметрів і висувають

підвищені вимоги до психічних і психофізіологічних можливостей фахівця. При цьому виконувати оперативно-тактичні завдання, як правило, можуть бути реалізовані лише діями, пов'язаними з певним ризиком [5]. Тому курсанти мають виховати в собі готовність у будь-який час і в будь-якому місці, ризикуючи власним життям, приходити на допомогу людям, долаючи непередбачувані наслідки надзвичайних ситуацій.

Професійну підготовку майбутніх фахівців цивільного захисту розглядаємо як неперервний, цілеспрямований процес оволодіння базовими і професійно орієнтованими компетентностями в галузі безпеки людини, що визначають розумовий, фізичний і професійний розвиток, здатність до адекватних дій у надзвичайних ситуаціях, виховання необхідних соціально та професійно важливих морально-психологічних і ділових якостей, стійкості, надійності та придатності, що забезпечує бездоганне виконання покладених професійних обов'язків, особисту безпеку, збереження здоров'я та виживання в екстремальних, ризиконебезпечних умовах [4, с. 16].

Унікальність підготовки фахівців цивільного захисту полягає, передусім, у тому, що сутнісною основою їхньої діяльності, головним мотивом і метою професії є збереження життя та здоров'я людей. Отже, враховуючи, що основна домінанта діяльності рятувальників – пріоритет захисту та порятунку іншої особистості, можна виокремити професійно значущі для них якості особистості: гуманізм і милосердя, контактність, сила волі, вміння психологічного впливу, відповідальність, спостережливість. Безперечно, оскільки професія рятувальника пов'язана зі значними фізичними і психологічними навантаженнями, ризиком для життя та підвищеною відповідальністю, вони мають бути здатними тривалий час виконувати одноманітні рухи за значних фізичних та емоційних навантажень, у незручних позах; швидко пересуватися та виконувати роботи в різних умовах, у тому числі за наявності прямої небезпеки; самостійно обирати оптимальний темп діяльності; працювати в умовах поганої видимості, звукових перешкод, різних перепадів освітленості, задимленості, запиленості тощо. Екстремальні умови праці зумовлюють підвищені вимоги до фізичної, психологічної, технічної та медичної підготовленості майбутніх фахівців. Постійно змінні обставини вимагають спритності, кмітливості, високого рівня стресостійкості нервової системи фахівця. Особливістю професії також є організація та виконання професійних завдань в обставинах невизначеності.

Специфіка діяльності рятувальників детермінує високі вимоги не лише до особистісних характеристик фахівця (рівень сформованості соціально та професійно важливих якостей), а й до рівня розвитку психічних процесів (зорового та слухового сприйняття, просторової уяви, орієнтування, уваги, пам'яті, мислення та ін.). Професійно значимими є спроможність рятувальника до

мобілізації ресурсів організму, управління власним станом, висока працездатність, швидке відновлення сил, здатність впливати на інших людей в екстремальних умовах надзвичайної ситуації.

Таким чином, професійна діяльність фахівців цивільного захисту має низку специфічних соціально-психологічних рис, які розподіляють на професійно-психологічні; фізіологічні; ергономічні; соціально-психологічні; інженерно-технологічні [4, с. 18]. Вони визначають особливості системи підготовки фахівців, зокрема потребу чіткої координації та наступності змісту, організаційних форм, методів, педагогічних технологій на всіх етапах навчання, що забезпечує цілісність освітнього процесу; проектування й організацію різних видів професійно-екстремальної підготовки з відносно самостійними методичними підсистемами, своєрідними формами, методами і засобами; необхідність налагодження специфічних механізмів управління, які визначають характер функціонування та розвитку процесу підготовки майбутніх рятувальників тощо [4].

Практика формування готовності фахівців цивільного захисту до професійної діяльності, в тому числі до діяльності в екстремальних умовах, має відповідати положенням Стратегії реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій на 2017-2020 роки. У межах її реалізації передбачається створення сучасної європейської системи реагування на надзвичайні ситуації, ліквідації їх наслідків і цивільного захисту, зокрема впровадження новітніх механізмів управління пожежною та техногенною безпекою, запобігання аваріям і профілактики пожеж, а також формування культури безпеки життєдіяльності населення. Професійна освіта у профільних навчальних закладах ДСНС України має бути спрямована на підготовку професіоналів, котрі втілюватимуть цінності громадянського суспільства, якісно й оперативно вирішуватимуть проблеми, що постають у процесі виконання потенційно екстремальних аварійно-рятувальних, пошукових та інших робіт, які стосуються пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб тощо.

Література

1. Еремина М. В. Современные аспекты формирования профессиональной готовности врача к деятельности в экстремальных ситуациях / М. В. Еремина, С. В. Поройский, О. С. Булычева // Волгоградский научно-медицинский журнал. – 2011. – № 4. – С. 57–59.

2. Скоробагата О. М. Готовність до діяльності як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Скоробагата О. М. / – Режим доступу : <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-01/08somppp.pdf>.

3. Слостенин В. А. Педагогика : учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. завед. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов / под ред. В. А. Слостенина. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 576 с.

4. Козяр М. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. М. Козяр. – Вінниця, 2005. – 37 с.

5. Моторин В. Б. Риск в профессиональной деятельности : основные факторы и особенности проявления (на материалах функционирования Государственной противопожарной службы) : автореф. дисс. на соискание науч. степени д-ра социол. наук : спец. 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / В. Б. Моторин. – СПб., 2002. – 45 с.

Маланьїна Т. М.

УДК 159.9

СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті подається аналіз сфер якості життя та тих її аспектів, які найбільше пов'язані із суб'єктивним благополуччям студентської молоді. Означено важливість певних критеріїв якості життя для суб'єктивного благополуччя.

Ключові слова: суб'єктивне благополуччя, задоволеність життям, якість життя, студентська молодь.

Питання благополуччя, щастя та якості життя людини набувають все більшого значення в сучасних міждисциплінарних дослідженнях. Бажання внутрішньої рівноваги, більшої цілісності, позитивної емоційності завжди було важливою потребою особистості, а в сучасному мінливому світі, перевантаженому різними подіями та вимогами, набувають ще більшого значення. Вивчення феномену суб'єктивного благополуччя, як результату й ресурсу особистого становлення, пошук його соціально-психологічних чинників та корелятив, є актуальним, зокрема, і в контексті надання відповідної соціально-психологічної підтримки та психотерапевтичної допомоги. Наше дослідження спрямоване на виявлення параметрів та критеріїв якості життя, які пов'язані із суб'єктивним благополуччям та найбільше турбують студентську молодь.

Суб'єктивне благополуччя звичайно розуміють як оцінку людиною задоволеності своїм життям. Як узагальнене й відносно стійке переживання, що має особливу значущість для особистості і є важливою складовою домінуючого психічного стану, визначає суб'єктивне благополуччя (Л. Куликов). Воно відображає не тільки обставини життя, а й стабільні особистісні характеристики, за допомогою